

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΗ «ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ»

Αντικείμενο:
«Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας»

ΤΟΥ **ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΕΛΛΑΠΟΡΤΑ**
Α.Μ: **1340200200119**

Υπεύθυνος Καθηγητής: **ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ**

ΑΘΗΝΑ 2007

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Συντομογραφίες	σελ. 3
ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	σελ. 4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	
I. ΓΕΝΙΚΑ	σελ. 7
II. ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ	σελ. 7
III. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗΣ, ΔΙΑΔΟΣΗΣ, ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ	σελ. 8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	
I. ΓΕΝΙΚΑ	σελ. 10
II. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΟΡΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	σελ. 10
III. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ	σελ. 11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΦΟΡΕΙΣ	σελ. 13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	σελ. 14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	
I. ΓΕΝΙΚΑ	σελ. 16
II. ΦΟΡΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	σελ. 17
III. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	σελ. 17
IV. ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ	σελ. 19
V. ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ	σελ. 21

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σελ. 22
SYNOPSIS	σελ. 23
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
Α) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 24
Β) ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	σελ. 26

Συντομογραφίες

Στε:	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΑΠ:	Άρειος Πάγος
ΕΣ:	Ελεγκτικό Συνέδριο
ΕφΑθ:	Εφετείο Αθηνών
ΤοΣ:	Το Σύνταγμα (περιοδικό)
ΕΔΔΔ:	Επιθεώρηση Δημόσιου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου (περιοδικό)
Π.Κ.:	Ποινικός Κώδικας
βλ.:	βλέπε
σελ.	σελίδα (ες)
επομ.:	επόμενα

ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η σύνθεση της εργασίας αυτής σκοπό έχει την ανάλυση σε πολλαπλά επίπεδα αλλά και την ταυτόχρονη λιτή και κατανοητή διερεύνηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας. Η εισαγωγή συνίσταται στην παροχή των εννοιών και των γενικότερων πεδίων διακύμανσης της αναπτύξεως της ύλης. Η αναφορά των επιμέρους κεφαλαίων δίδει σαφή εικόνα στο κάθε ξεχωριστό αντικείμενο αναφοράς και γνώσεως. Ο επίλογος παρατίθεται τόσο στα ελληνικά όσο και στα αγγλικά και εξυπηρετεί τον σκοπό συμπερασματικής απεικόνισης των αποτελεσμάτων της διηνεκής αποτυπωμένης στα κεφάλαια σκέψεως. Η βιβλιογραφία και η νομολογία που ακολουθούν, τέλος, εξυπηρετούν την δυνατότητα άμεσης ανευρέσεως των γνωστικών πηγών αφύπνισης, διάπλασης και νουθεσίας του παρατιθεμένου ερευνητικού έργου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Ελληνικό Σύνταγμα ορίζει στο άρθρο 16 παρ. 1 τα ακόλουθα:

«1. Η τέχνη και επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες· η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.

2. Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες».

Στο άρθρο αυτό υφίσταται η προστατευτική διάσταση της παιδείας στο γνωσιολογικό και καλλιτεχνικό¹ της επίπεδο. Εδώ θα επακολουθήσει ανάλυση της γνωσιολογικής διαστάσεως της παιδείας και συγκεκριμένα της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας. Η επιστημονική έρευνα και διδασκαλία είναι αλληλένδετες. Επιδιώκουν «εξ' ορισμού», με τη συστηματική γνώση, η μεν πρώτη την προσέγγιση, η δε δεύτερη τη μετάδοση της επιστημονικής αλήθειας. Στο άρθρο 16 παρ. 1 εδ. α' Συντ. δεν κατοχυρώνεται όμως μόνο ένα status negativus (ατομικό δικαίωμα που εξαναγκάζει το Κράτος σε αρνητική πράξη), αλλά και ένα status positivus (κοινωνικό δικαίωμα που εξαναγκάζει το Κράτος σε θετική πράξη)², αφού η ανάπτυξη και η προαγωγή της τέχνης και της επιστήμης,

---

¹ Βλ. Σαρμά Ιωάννου Δ. *Η συνταγματική νομολογία του Ελεγκτικού Συνεδρίου: Ανάπτυξη και προαγωγή της τέχνης*. Ελεγκτικό Συνέδριο πράξη IV^{ου} Τμήματος 5/1995. Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1997, σελ. 353-357.

² Σχετικά βλ. Δημητρόπουλος Α.Γ., *Συνταγματικά Δικαιώματα*, Γενικό Μέρος, Τόμος Γ' Ημ. Ι, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005, σελ. 133-148.

της έρευνας και της διδασκαλίας αποτελούν, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, υποχρέωση του Κράτους. Η διδασκαλία προϋποθέτει οπωσδήποτε την έρευνα, με την οποία πετυχαίνεται νέα γνώση. Αλλά και η έρευνα προωθείται με τη διδασκαλία, η οποία της προσφέρει γόνιμους ερεθισμούς. Η έρευνα και η διδασκαλία εντάσσονται στο πλαίσιο της παιδείας, η οποία έχει σαν στόχο την διασφάλιση της διαπαιδαγώγησης των πολιτών.

Ανατρέχοντας ιστορικά παρατηρείται η εμφάνιση της ελευθερίας της διδασκαλίας στο Σύνταγμα της Φραγκφούρτης το 1849. Ύστερα θεμελιώνεται στη Βαϊμάρη η προστασία της τέχνης, της επιστήμης και της διδασκαλίας. Μετέπειτα στη Βόννη το 1949, υφίσταται πιο τεκμηριωμένη υποστήριξη του αρ. 16 παρ. 1 του Συντάγματός μας. Την ίδια περίπου περίοδο το Ιταλικό Σύνταγμα αποσαφηνίζει ότι η τέχνη και η επιστήμη διακατέχονται από το χαρακτηρισμό της ελευθερίας, όπως επίσης και η διδασκαλία τους.

Εάν κάνουμε την ίδια ιστορική αναδρομή στην ελληνική έννομη τάξη, θα παρατηρήσουμε το 1797 τον Ρήγα Βελεστινλή να εισαγάγει την έννοια της ελευθερίας της μάθησης. Αργότερα, στο πολίτευμα της Επιδαύρου το 1822 καθώς και στη Β' Εθνοσυνέλευση στο Άστρο της Κυνουρίας αναφέρεται ότι η δημόσια εκπαίδευση είναι υπό την προστασία του βουλευτικού σώματος. Έντονη υπήρξε η επίδραση του Ρήγα και σε όλες τις μετέπειτα συνταγματικές εξελίξεις, όπου έχουμε έντονη πλέον την διασφάλιση της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας πρώτα στο Σύνταγμα του 1844 και μετέπειτα στα Συντάγματα του 1864 και του 1911. Επίσης στο Σύνταγμα του 1927 αναφέρεται ότι: *«η επιστήμη και διδασκαλία είναι ελεύθεροι, διατελούν δε υπό την προστασία του Κράτους»*.

Εν κατακλείδι και ολοκληρώνοντας την συνοπτικότητα αυτής της αναφοράς μας, παραπέμπουμε στην αρχή της εισαγωγής και στο Αρ. 16 παρ. 1 Σ του 1975 το οποίο ίσχυε με την αναθεώρηση του 2001, και στο οποίο αναφέρεται ρητώς η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

I. ΓΕΝΙΚΑ

Η ελευθερία της έρευνας³, έτσι όπως θεσπίζεται στο αρ. 16 παρ. 1 Σ, ερμηνεύεται ως η δυνατότητα έρευνας όλων των πραγμάτων, δεν υφίσταται γνωστικό αντικείμενο που να απαγορεύει αυτήν. Τίποτε δεν θεωρείται σίγουρο και δεδομένο, αυτή η σκέψη είναι που δίνει ανάφλεξη στην αέναη αναζήτηση. Η διάταξη του αρθρ. 16 § 1, όχι μόνο ανέχεται αλλά επιβάλλει την λήψη μέτρων επιδιωκόντων την ανάπτυξη και προαγωγή της επιστημονικής σκέψης και έρευνας.⁴

II. ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ

Υπάρχει ελευθερία στην επιλογή του αντικειμένου και της μεθόδου της έρευνας, από το γεγονός αυτό όμως δεν συνάγεται ότι κάθε μέλος ερευνητικής ομάδας, έχει την δυνατότητα που περικλείει αντίστοιχα την αξίωση πρόσβασης σε δημόσια πράγματα ή στοιχεία που δεν είναι γενικώς

---

³ Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, Τομ. Α', 2^η εκδ., Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005 σελ. 752

⁴ «[...] ούδόλως πλήσσει τήν ελευθερίαν τής επιστήμης τό άρθρο 7 ν. 641/77, ἐφ' ὅσον δια τής ἐπιχειρούμενης ρυθμίσεως παρέχεται ἡ εὐχερεια, εἰς τοὺς ἀνηκοντας εἰς τό διδασκικόν προσωπικόν τῶν εκπαιδευτικῶν παραρτημάτων τῶν ἰατρικῶν σχολῶν, ἀποκλειστικῆς ἐνασχολήσεώς τῶν μέ τᾶ διδασκικά τῶν καθηκοντα, με τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἰατρικῶν περιστατικῶν ἐντός τῶν νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων και μέ τήν επιστημονική έρευνα...». Βλ. ΣΕ 412/80, ΤοΣ 7(1981), σελ. 282.

προσιτά στο ευρύ κοινό για λόγους ευνότητους όπως π.χ. η δημόσια ασφάλεια και η υγεία. Από την άλλη πλευρά όμως υπόκειται στην ελεύθερη θέληση του ιδιώτη το αν θα επιτρέψει να θέσει στο πεδίο της ερευνητικής δραστηριότητας π.χ. την αλληλογραφία του διάσημου ηθοποιού πατέρα του.

ΙΙΙ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗΣ, ΔΙΑΔΟΣΗΣ, ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

Στην ελευθερία της έρευνας εντάσσεται η ελευθερία της ανακοίνωσης, δημοσίευσης και γενικά διάδοσης των ερευνητικών πορισμάτων. Η ανακοίνωση μπορεί να γίνει σε επιστημονικά συνέδρια όπως και σε δημόσιες συναθροίσεις, σε ειδικά επιστημονικά περιοδικά είτε γενικά στον Τύπο, σε κοινά περιοδικά και εφημερίδες, σε εκπομπή του ραδιοφώνου είτε της τηλεόρασης και ακόμη τέλος μπορεί να δημοσιευθούν τα πορίσματα της έρευνας στον κυβερνοχώρο του Internet που καταλαμβάνει παγκόσμιες διαστάσεις.

Επίσης υπάρχει η υποχρέωση του πανεπιστημιακού καθηγητή να εκθέτει δημόσια τα πορίσματα της επιστημονικής του έρευνας, μέσα στο κύκλο της ειδικότητας του.⁵ Σε αυτό συμφωνεί και η θεωρία ανάγοντας το δικαίωμα αυτό σε έννομη αξίωση, η οποία ασφαλώς και δεν χρειάζεται προηγούμενη άδεια, ακόμη και όταν ασκεί κριτική στην κυβερνητική πολιτική. Γίνεται όμως γενικά δεκτό ότι ο τρόπος με τον οποίο εκτίθενται οι επιστημονικές απόψεις, η μορφή που παίρνουν και η λεκτική τους διατύπωση⁶ πρέπει να μαρτυρούν αντικειμενικά την νηφαλιότητα της επιστημονικής σκέψης. Αυτό συνάδει ως προς την σοβαρότητα της προσπάθειας για αναζήτηση και μετάδοση της γνώσης, χωρίς βέβαια και αυτό να είναι απόλυτο και να μη δέχεται δικαιολογημένες αμφισβητήσεις.

---

⁵ ΣτΕ 376/1934

⁶ «διά κατάλληλου φρασεολογίας, με ηρεμίας και αξιοπρέπειαν, κατά την ίδια απόφαση του Συμβουλίου της Έπικρατείας και εντός των ορίων του προσήκοντος σεβασμού προς την προϊσταμένην αρχήν». Βλ. ΣΕ 1048/1975

Από την ελευθερία της έρευνας συνάγεται η ελευθερία πρόσβασης στα πορίσματα της μέχρι τούδε έρευνας. Μια ελευθερία που εγγυάται την πρόσβαση σε δημόσια ερευνητικά στοιχεία, όχι όμως και σε εκείνα που είναι προϊόντα ιδιωτικής έρευνας και άρα εμπιστευτικά.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, η έκφραση της επιστημονικής γνώμης δεν επιδέχεται κανέναν άλλον έλεγχο εκτός από τον επιστημονικό και δεν είναι δυνατόν να επισύρει καμία άλλη κύρωση εκτός από την ενδεχόμενη επιστημονική αντίκρουσή της.⁷

---

⁷ Απάντηση του επιμελητή Ι. Μαλακάδη σε σχετικό έγγραφο της Πρυτανείας της Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: «Τά ύπ' έμου δημοσιευθέντα άρθρα αποτελούν μέρος επιστημονικής μου έρευνας. Ως έκ τούτου μόνο βιβλιοκρισίαν έκ μέρους ειδικού συναδέλφου επιδέχονται. Κάθε άλλη διαδικασία δεν αποτελεί παρά προσπάθειαν ... ύπονομεύσεως του δικαιώματος ελευθέρας έρευνας, έφ' ης έδραιώνεται αυτή ή ιδέα του Πανεπιστημίου». Βλ. στα «Πρακτικά της Βουλής» 1976, ο.π., σελ. 2572.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

I. ΓΕΝΙΚΑ

Η ελευθερία της διδασκαλίας σημαίνει την ελευθερία διδασκαλίας οποιασδήποτε επιστημονικής άποψης, χωρίς δυσμενείς συνέπειες για τον διδάσκοντα. Δηλαδή την γνωστοποίηση και μεθοδική μετάδοση, με τεκμηριωμένο και παιδαγωγικό τρόπο, των πορισμάτων της έρευνας είτε προφορικά (σε μαθήματα, παραδόσεις, φροντιστήρια, διαλέξεις, ασκήσεις είτε γραπτά (με συγγράμματα, διατριβές, μελέτες «σημειώσεις» και άλλα δημοσιεύματα).⁸

Η φύση της είναι δισυπόστατη καθώς υφίσταται αλληλεξάρτηση μεταξύ του παθητικού μέρους της διδασκαλίας που είναι μαθητής και του ενεργητικού που είναι ο καθηγητής.

II. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΟΡΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Συγκεκριμένα, υφίσταται καθορισμός του ακροατηρίου, των θεμάτων της μεθόδου, του χρόνου και του χώρου της διδασκαλίας. Ειδικότερα το αν θα γίνεται π.χ. με προβολή διαφανειών στον πίνακα ή μόνο με θεωρητική ανάπτυξη ζητημάτων, τις χρονικές περιόδους των διαλειμμάτων, την μεταφορά του ακροατηρίου από τα αμφιθέατρα της σχολής σε άλλο χώρο (όπως σε δικαστήρια για την παρακολούθηση μίας

---

⁸ Μάνεσης Α.Ι., *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη, Η Συνταγματική Προστασία της Ακαδημαϊκής Ελευθερίας*, Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα Θεσ/νικη 1980, σελ. 676

δίκης), την επιλογή των δωρεάν διανεμόμενων συγγραμμάτων κ.α. Ανάγεται σε υποχρέωση του νομοθέτη να διασφαλίσει την τήρηση⁹ όλων αυτών των όρων διδασκαλίας που ελεύθερα επιλέγονται και συγκεκριμενοποιούνται από το διδάσκοντα.

III. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ¹⁰

Τονίζεται ότι η ελευθερία διδασκαλίας αναφέρεται στην επιστημονική διδασκαλία σε πανεπιστημιακό επίπεδο είτε γίνεται εντός των τοίχων του Πανεπιστημίου είτε εκτός αυτού. Παρατηρείται λοιπόν η διαφοροποίηση που υφίσταται κατά την άσκηση του ακαδημαϊκού λειτουργήματος από τους εκπαιδευτικούς της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης, οι οποίοι οφείλουν να διδάσκουν μόνο ότι και όπως καθορίζει το επίσημο πρόγραμμα, σύμφωνα με τις οδηγίες των προϊσταμένων τους, χωρίς δυνατότητα επιλογής ή παρεκκλίσεων. Τα περιθώρια πρωτοβουλίας που έχουν ως προς την αναπαραγωγή της κρατούσας ιδεολογίας είναι πολύ μικρά. Τούτο δε οφείλεται στο ότι τα σχολεία στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης είναι, βασικά, χώροι μάθησης και όχι επιστημονικής έρευνας. Αντίθετα, οι φοιτητές είναι ικανοί να αντιμετωπίζουν με κριτική ικανότητα τα διδασκόμενα. Γι' αυτό, τα πανεπιστήμια και οι άλλες ανώτατες σχολές δεν είναι απλώς σχολεία αλλά χώροι ανάπτυξης και καλλιέργειας της επιστήμης. Επειδή όμως οι εκπαιδευτικοί της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης είναι και αυτοί επιστήμονες, είναι ορθό να τους αναγνωρισθεί η δυνατότητα να εκθέσουν και τις τυχόν αποκλίνουσες προσωπικές τους επιστημονικές απόψεις.¹¹

---

⁹ «Ο Νομοθέτης πρέπει να διασφαλίζει τόσο την πλήρη αυτοδιοίκηση του Πανεπιστημίου, όσο και την ελεύθερη έρευνα και διδασκαλία σύμφωνα με τους σκοπούς τους και τις απαιτήσεις της Επιστήμης». Βλ. Σαρμά Ιωάννου Δ, *Το Δημοκρατικό Κοινωνικό Κράτος, Η Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ. 273

¹⁰ (Δαγτόγλου Π.Δ., *op. cit.*: σημ. 3, σελ. 755)

¹¹ «... Ιδιαίτερα μάλιστα οι έφηβοι της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πρέπει, υπό τις σημερινές συνθήκες, να θεωρηθεί ότι έχουν τη στοιχειώδη ωριμότητα και κρίση για να ακούσουν όχι μόνο τον, συγκεκριμένο και επίσημο, λόγο της εξουσίας αλλά και τον τυχόν

Τέλος πρέπει να επισημανθεί ο χωρισμός της ελευθερίας της διδασκαλίας σε δύο επίπεδα ενέργειας: από την μία η ελευθερία του διδάσκειν και από την άλλη η ελευθερία του διδάσκεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΦΟΡΕΙΣ

Φορείς της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας είναι τόσο φυσικά, όσο και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου¹², τόσο ημεδαποί όσο και αλλοδαποί. Φορείς του δικαιώματος εντός των πανεπιστημίων είναι όλοι οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι. Έτσι ελευθερία έρευνας και διδασκαλίας έχουν, όχι μόνο οι καθηγητές όλων των βαθμίδων αλλά και οι υφηγητές, οι επιμελητές και βοηθοί. Το έργο τους προστατεύεται εξίσου από το Σύνταγμα, εφόσον έχει ποιοτικά την ίδια αξία.¹³ Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας νοείται έναντι του Κράτους και των άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας, όπως τα πανεπιστήμια (Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου)¹⁴ για τα οποία θα επακολουθήσει εκτενής ανάλυση στο κεφάλαιο της Ακαδημαϊκής Ελευθερίας.

Σε ότι αφορά ειδικότερα την επιστημονική έρευνα, η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας¹⁵, δέχεται ότι αυτή κατοχυρώνεται ως ατομικό δικαίωμα και όχι ως αποκλειστική αποστολή του Κράτους. Επομένως κάθε φυσικό πρόσωπο και κάθε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (π.χ. ίδρυμα), έχει το δικαίωμα να επιδίεται σε επιστημονική έρευνα στους τομείς ενδιαφερόντων του. Το Κράτος, τέλος, πρέπει να ενισχύει κατά πρόσφορο τρόπο την επιστημονική έρευνα και τη διδασκαλία από οποιονδήποτε φορέα και αν διεξάγονται αυτές (ιδιωτικό ή δημόσιο) και πρωτίστως να διαμορφώνει γόνιμο έδαφος για την ελεύθερη, πολυφωνική, γεωμετρική ανάπτυξή τους.

---

¹² ΣτΕ 14/1988, ΤοΣ 1989, 308

¹³ Μάνεσης Α.Ι., *op. cit.*: σημ. 8, σελ. 699

¹⁴ Δαγτόγλου Π.Δ., *op. cit.*: σημ. 3, σελ. 757

¹⁵ ΣτΕ 1043/1989, ΤοΣ 1989, 308

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Το άρθρο 16 παρ. 1 διακηρύσσει την ελευθερία της επιστήμης, έρευνας και διδασκαλίας χωρίς περιορισμούς (αργότερα θα επακολουθήσει ανάλυση των περιορισμών της ακαδημαϊκής ελευθερίας, και του καθήκοντος υπακοής στο Σύνταγμα). Πράγματι η ελευθερία της επιστήμης δεν καθιστά τον επιστήμονα *legibus solutus*, αλλά υπόκειται και αυτός στο γενικώς ισχύον δίκαιο, βέβαια ισχύει και εδώ η αρχή ελευθεριών: *in dubio pro libertate*.¹⁶ Σε περίπτωση αμφιβολίας τεκμαίρεται ότι η ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας υπερισχύει. Η ελευθερία της επιστήμης δεν δίνει στον επιστήμονα το δικαίωμα είτε να διαπράττει έσχατη προδοσία χρησιμοποιώντας ως επικάλυμμα την επιστημονική του έρευνα, είτε να υβρίζει θρησκευτικές αντιλήψεις ανεξαρτήτως αν ανάγονται σε κύρια θρησκεία του Κράτους ή αποτελούνται από μειονότητες, πολλές, και αξίες κριτικής και εντόνου σκεπτικισμού καθώς και επιδοκιμασίας ή αποδοκιμασίας, απόψεις έχουν ειπωθεί κατά καιρούς.¹⁷

Σίγουρα όμως, ο επιστημονικός ερευνητής δεν δικαιούται να εφαρμόζει μεθόδους ή να προβαίνει σε πειράματα που προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια¹⁸ ή διακινδυνεύουν την ατομική ή δημόσια υγεία. Πρέπει να γίνει συνείδηση ότι μόνο γενικοί νόμοι μπορούν να περιορίσουν την ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας, που έχουν σαν στόχο την γενική και αντικειμενική προστασία των εννόμων προστατευόμενων

---

¹⁶ Μάνεσης Α.Ι., *op. cit.*: σημ. 8, σελ. 680

¹⁷ Υπουργός Παιδείας Γ. Ράλλης: «Θα πρέπει να αντιληφθούν και οι ακαδημαϊκοί διδάσκαλοι ότι υπάρχουν ορισμένα όρια, τα οποία δεν μπορούν να υπερβούν..., ορισμένα όρια ιερά». Βλ. «Πρακτικά της Βουλής» Περίοδος Α', Σύνοδος Β' (Συνεδρίαση ΟΗ' της 17^{ης} Φεβρουαρίου 1976) σ. 2573-4

¹⁸ 2 παρ. 1 Σ : «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας»

αγαθών του κοινωνικού συνόλου.

Σύμφωνα με την αρχή της συνταγματικής νομιμότητας¹⁹ η γενικότερη δράση όλων των κοινωνιών του δικαίου, ιδιωτών και κρατικών οργάνων, πρέπει να είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα και με τους σύμφωνους προς αυτό νόμους. Η αρχή αυτή εκφράζεται στην συνολική έννομη τάξη, χωρίς να χρειάζεται και επανάληψη της ρήτρας αυτής σε κάθε διάταξη.²⁰ Τώρα ως προς τα όρια της πανεπιστημιακής διδασκαλίας η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας έχει δώσει την κριτική της θεώρηση.²¹ Από την άλλη μια υπερβολική δέσμευση της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας αποτρέπει ο Ποινικός Κώδικας.²²

Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας, υπόκειται μεν σε γενικούς αλλά όχι σε ειδικούς περιορισμούς. Η συνταγματική προστασία έχει την δυνατότητα να βρίσκεται σε ανώτερο επίπεδο, στο πεδίο ταυτόχρονης συνύπαρξης με άσκηση άλλου ατομικού δικαιώματος όπως είναι η ελευθερία του τύπου. Τα επιστημονικά περιοδικά λοιπόν που εμπεριέχουν επιστημονικές δημοσιεύσεις εξαιρούνται όχι μόνο από την πριν την κυκλοφορία, αλλά και την μετά κυκλοφορία κατάσχεση, η οποία επιτρέπεται κατ' εξαίρεση στα έντυπα εν γένει, βάσει του αρ. 14 παρ. 3 του Συντάγματος.

---

¹⁹ 5 παρ. 1 Σ : «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη»

²⁰ Δημητρόπουλος Α.Γ., *Συνταγματικά Δικαιώματα*, Γενικό Μέρος, ορ. cit.: σημ. 2, σελ. 177

²¹ «Η επικαλούμενη υπό τον προσφεύγοντα αρχή της ελευθερίας της πανεπιστημιακής διδασκαλίας (...) δεν παρέχει εις τον πανεπιστημιακόν διδάσκαλον το δικαίωμα, όπως, καταχρώντως της απειρίας των σπουδαστών του και της επί τούτων επιρροής αυτού δια του κύρους και της θέσεώς του, προβαίνει εις διδασκαλίας, τεινούσας εις την επιβολήν των καινοτόμων γνώμων αυτού, περί θεμάτων επιστημονικών, εφ' ων υπάρχει στη ζωηρά διχογνωμία και οξεία αντίθεσις παρά τω επιστημονικώ κόσμω. Διότι άλλως πράττων ούτος, δεν ασκεί το δικαίωμα της ελευθερίας εκφράσεως της γνώμης, αλλά σκοπεύει την διάδοσιν των ιδεών και γνώμων αυτού, κατά τρόπον μη επιτρεπόμενον». ΣτΕ ολ. 355/1943

²² «Ο Ποινικός Κώδικας και στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η απόδειξη της αλήθειας (άρθρο 366) ορίζει ότι δεν συνιστούν άδικη πράξη... εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα από δεδικαιολογημένο ενδιαφέρον (άρθρο 367 Π.Κ.). Ένα τέτοιο ενδιαφέρον είναι και η άσκηση επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας». Δαγτόγλου Π.Δ., *Ατομικά Δικαιώματα*, Τομ. Α', ορ. cit.: σημ. 3, σελ. 758

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

I. ΓΕΝΙΚΑ

Ακαδημαϊκή ελευθερία, όπου ειδικότερη αναφορά γίνεται γι' αυτήν στο εδ. β' της παρ. 1 του άρθρου 18 Συντ., δεν είναι παρά η ίδια η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας όταν ασκείται μέσα στο πανεπιστημιακό χώρο. Πρόκειται συνεπώς για την ελευθερία καθενός μέλους της πανεπιστημιακής κοινότητας να συμμετέχει στην έρευνα και τη διδασκαλία, αναπτύσσοντας έτσι την προσωπικότητά του. Από την άποψη αυτή η ακαδημαϊκή ελευθερία συνδέεται με το γενικό δικαίωμα ελευθερίας του άρθρου 5 παρ. 1 Συντ. και εντάσσεται στα ατομικά δικαιώματα που κατοχυρώνουν την ελευθερία γενικά της πνευματικής κίνησης.

Εν αντιθέσει προς την ελευθερία της επιστήμης, έρευνας και διδασκαλίας εν γένει, η ακαδημαϊκή ελευθερία δεν είναι μόνο ατομικό δικαίωμα, αλλά και θεσμική εγγύηση, η συνταγματική δηλαδή κατοχύρωση ενός θεσμού.²³

Γίνεται δεκτό από την νομολογία (ΣτΕ 4009/2000) ότι η αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας εγγυάται την αδέσμευτη επιστημονική σκέψη, έρευνα και διδασκαλία και νοείται ως οργανωμένη δραστηριότητα, αναπτυσσόμενη σύμφωνα με κανόνες που θεσπίζει και με οικονομικά μέσα που παρέχει το Κράτος. Στα πλαίσια αυτό κρίθηκε μάλιστα ότι τα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ έχουν ευθέως από το άρθρο 16 Σ ατομικό δικαίωμα να αξιώσουν από το Κράτος την εξασφάλιση των εν γένει προϋποθέσεων για την ακώλυτη άσκηση της διδακτικής και ερευνητικής τους δραστηριότητας.

---

²³ Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, τομ. Α', 2^η εκδ., Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, σελ. 763

II. ΦΟΡΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Φορείς του ατομικού δικαιώματος της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι τόσο οι διδάσκοντες όσο και οι διδασκόμενοι. Φορείς είναι όλοι οι διδάσκοντες άσχετα με την υπηρεσιακή σχέση τους με το συγκεκριμένο Α.Ε.Ι. και άσχετα με τα ειδικότερα καθήκοντα κάθε κατηγορίας διδασκόντων. Η συνταγματική προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας εκτείνεται και σε όσους συμβαίνει να ασκούν νομότυπα ερευνητικό και διδακτικό λειτουργήματα στα Α.Ε.Ι. είτε έχοντας παράλληλα άλλη ιδιότητα είτε ασκώντας ευκαιριακά το λειτουργήμα αυτό.

Φορείς της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι και οι διδασκόμενοι, διότι και οι φοιτητές δεν είναι απλώς αντικείμενα μετάδοσης γνώσεων, αλλά και «παραγωγοί» τους δηλαδή παράγοντες της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας και έχουν δικαίωμα να ενδιαφέρονται για τον τρόπο με τον οποίο αυτές ασκούνται. Οι φοιτητές μετέχουν «εξ' αντικειμένου» στο διδακτικό και ερευνητικό έργο των καθηγητών, γι' αυτό και πρέπει να αναπτύσσονται μεταξύ τους μία σχέση αμοιβαίας συνεργασίας και σεβασμού και όχι εξουσίας.

III. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Η άσκηση του δικαιώματος της ακαδημαϊκής ελευθερίας περιορίζεται αντικειμενικά από το γεγονός ότι εντάσσεται στην όλη δομή, οργάνωση και λειτουργία των Α.Ε.Ι., έτσι και η ακαδημαϊκή ελευθερία δεν περιλαμβάνει την ελευθερία παραβάσεως των γενικών νόμων (των νόμων που προστατεύουν ένα έννομο αγαθό).

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, δέχεται μεν ορθά ότι η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι ²⁴*«ως προς το περιεχόμενο και τη μέθοδο της διδασκαλίας και της έρευνας απόλυτη και ισχύει έναντι πάντων, μη επιδεχόμενη άλλους*

---

²⁴ Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, Τομ. Α', 2^η εκδ., Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005 σελ. 799

περιορισμούς από εκείνους που απορρέουν από την υποχρέωση σεβασμού εκ μέρους του πανεπιστημιακού διδασκάλου ή ερευνητή των άλλων διατάξεων του Συντάγματος». Η ελευθερία επιλογής τόσο του αντικειμένου όσο και της μεθόδου της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας είναι συστατικό στοιχείο της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

Αναλύοντας το αντικείμενο της διδασκαλίας παρατηρείται ότι τόσο η διδακτέα όσο και εξεταστέα ύλη καθορίζονται από τον οργανισμό της οικείας σχολής, επίσης οι διδάσκοντες οφείλουν να συμμορφώνονται με το πρόγραμμα σπουδών και το ωράριο διδασκαλίας τους όπως επίσης εκδήλωση περιορισμού της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι και η υποχρέωση του διδάσκοντα να μετουσιώσει σε σύγγραμμα τις προφορικές του παραδόσεις αναγκάζοντας έτσι έμμεσα τους φοιτητές στην διεξοδική μελέτη ενός μόνου βιβλίου. Ακόμη και η συλλογική επιλογή θεμάτων έρευνας και διδασκαλίας μπορεί να αποβεί σε αντικειμενικό περιορισμό της ελευθερίας του ατομικού σκεπτόμενου διδασκάλου και ερευνητή.

Περιορισμοί από την οργάνωση και λειτουργία των Α.Ε.Ι. προκύπτουν και για τη μέθοδο της έρευνας και της διδασκαλίας. Ο ακαδημαϊκός επιστήμονας έχει την δυνατότητα να επιλέξει οποιαδήποτε μέθοδο έρευνας (νοητικής), χωρίς αντίστοιχη δέσμευση οδηγιών, υποδείξεων, απαγορεύσεων ή ελέγχου εξουσίας. Από την πλευρά όμως της οργανωτικής μεθόδου της έρευνας υφίστανται περιορισμοί π.χ. ορισμένα πειράματα πρέπει να γίνονται σύμφωνα με το κανονισμό του οικείου εργαστηρίου. Αλλά και ως προς την επιλογή μεθόδου διδασκαλίας υπάρχουν περιορισμοί π.χ. το εάν η διδασκαλία θα γίνεται «από καθέδρας, ή σε μεγάλο ακροατήριο ή σε μικρή ομάδα εργασίας, αν θα είναι εξαμήνη ή ετήσια, αν θα προβλέπονται ή μη ασκήσεις (γραπτές ή προφορικές), όλα αυτά συνήθως ρυθμίζονται από το κανονισμό της Σχολής ή του αρμόδιου τομέα.

Κατά το άρθρο 16 παρ. 1 εδ. 2 του Συντάγματος, «η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα». Δεν υπάρχει ανυπακοή στο Σύνταγμα χωρίς ταυτόχρονη αντιεπιστημονικότητα. Με άλλα λόγια, το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα δεν επιβάλλει βασικά στον ακαδημαϊκό δάσκαλο

παρά μόνο την υποχρέωση επιστημονικότητας κατά την έρευνα και τη διδασκαλία. Το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα δεν αποκλείει την επιστημονική κριτική των θεμελιωδών θεσμών του, της ουσίας και της δομής του. Το «καθήκον υπακοής» στο Σύνταγμα δεν σημαίνει υπακοή σε οδηγίες ή διαταγές των εκάστοτε κυβερνώντων ή κρατικών οργάνων. Σε αυτό πνεύμα κυμάνθηκε και η απόφαση **1668/1995** όπου κρίθηκε ότι δεν προβλέπεται για τον υπουργό δυνατότητα νόμιμης άσκησης άλλου είδους ελέγχου νομιμότητας, επί των πράξεων του Α.Ε.Ι., πλην του προληπτικού. Ο κατασταλτικός έλεγχος, μη προβλεπόμενος από τον νόμο δεν δύναται να ασκηθεί.

Η ακαδημαϊκή ελευθερία αποτελεί ειδικότερη έκφραση της πνευματικής ελευθερίας και της ανεμπόδιστης διακίνησης των ιδεών.²⁵ Το ίδιο το Σύνταγμα θεμελιώνει όχι μόνο αρνητική αξίωση για αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις στη διαδικασία κτήσης των γνώσεων, αλλά και θετική αξίωση για παροχή (εκ μέρους των φορέων του) των αναγκαίων μέσων της ελεύθερης επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας. Η υποχρέωση υπακοής (ή πίστης) στο Σύνταγμα όπως και η απαγόρευση της καταχρήσεως της ακαδημαϊκής ελευθερίας παραβιάζεται όμως μόνο με την χρησιμοποίηση της θέσεως του πανεπιστημιακού διδασκάλου (όπως εκείνης του φοιτητή) στο πανεπιστήμιο για προπαγάνδα²⁶ του ίδιου του Συντάγματος και των αρχών του.

IV. ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Η ακαδημαϊκή ελευθερία του διδακτικού ερευνητικού προσωπικού είναι η ελευθερία ακαδημαϊκής έρευνας και διδασκαλίας στα πλαίσια του

---

²⁵ Μάνεσης Α.Ι., *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη, Η Συνταγματική Προστασία της Ακαδημαϊκής Ελευθερίας*, Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα, Θεσ/νικη 1980, σελ. 676

²⁶ «... Προπαγάνδα, παραπληροφόρηση, διέγερση μίσους ή περιφρονήσεως, άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας, λογοκρισία και σαμποτάζ γνώμων και ομιλητών δεν έχουν θέση στο πανεπιστήμιο, δεν καλύπτονται από την ακαδημαϊκή ελευθερία και δεν πρέπει να γίνονται ανεκτά». Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, Τομ. Α', 2^η εκδ., Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005 σελ. 801

αυτοδιοικούμενου πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο το οποίο αποδίδει σωστή λειτουργία, οδηγεί στο ιδεώδες πλαίσιο της επιστημονικής λειτουργίας της έρευνας και της διδασκαλίας. Υφίσταται αξίωση ακώλυτης διεξαγωγής της έρευνας και της διδασκαλίας. Ο πανεπιστημιακός δάσκαλος μάλιστα έχει την εξουσία να διατάσσει την αποχώρηση από τον χώρο διδασκαλίας όλων όσων διαταράσσουν την αναγκαία ησυχία. Από την άλλη πλευρά την επέμβαση της αστυνομίας έχει την δυνατότητα να επιτρέψει (κατά πλειοψηφία σύμφωνα με το νέο νόμο) μια εθνική επιτροπή του Α.Ε.Ι. λόγω της υπάρξεως του πανεπιστημιακού ασύλου.²⁷ Πάντως ο ακαδημαϊκός δάσκαλος δεν δικαιούται να είναι ψυχρός και αδιάφορος ερευνητής²⁸, ούτε να αγνοεί την παιδαγωγική του αποστολή.

Το Σύνταγμα πραγματοποιεί μία διάκριση ανάμεσα στους καθηγητές των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και το λοιπό διδακτικό προσωπικό, έτσι μόνο οι καθηγητές χαρακτηρίζονται ως δημόσιοι λειτουργοί.²⁹ Η κατάταξη, τώρα, όσον αφορά τον λεκτόρων στο ενιαίο καθηγητικό προσωπικό, θίγει την ακαδημαϊκή ελευθερία και την κατά το Σύνταγμα διακεκριμένη θέση των καθηγητών και παραβιάζει την αρχή της ισότητας. Είναι μεν συνταγματικά επιτρεπτή η συμμετοχή των λεκτόρων στο διδακτικό και ερευνητικό έργο αλλά ανεπίτρεπτη η συμμετοχή τους ως ισότιμων μελών στη γενική συνέλευση του τμήματος για τον καθορισμό του προγράμματος σπουδών, καθορισμό μελών της εισηγητικής επιτροπής.³⁰ Σύμφωνα επίσης με την νομολογία του Συμβουλίου Επικρατείας³¹, ανήκει στη διάκριση του νομοθέτη ο χαρακτηρισμός των καθηγητών, για τους οποίους το ίδιο το Σύνταγμα παρέχει μία θέση *sui generis* αυξημένης ανεξαρτησίας ικανή να επιτελέσει τον διαχωρισμό τους από τους δημοσίους υπαλλήλους. Παρ' όλα αυτά όμως μετά από σύνολο μεταρρυθμιστικών σκέψεων και συγκεκριμένων αποφάσεων (όπως αυτή του Α.Ε.Ι. 30/85, ΤοΣ 1985, σελ. 182) ολοκληρώθηκε η αλλαγή πορείας

---

²⁷ Άρθρο 2 παρ. 4-8, ν. 1268/1982

²⁸ Μάνεσης Α.Ι., *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη, Η Συνταγματική Προστασία της Ακαδημαϊκής Ελευθερίας*, Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα Θεσ/νικη 1980, σελ. 706

²⁹ Άρθρο 16 παρ. 2 υποπαρ. 1 εδ. 1 Συντ.

³⁰ Σαρμά Ιωάννου Δ, *Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, Εξελικτική μελέτη των μεγάλων θεμάτων*, Β' έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994, σελ. 750

³¹ ΣτΕ 2786/1984 (ολ.) ΤοΣ 1984, σελ. 566

με την απόφαση 1854/90 της ολομέλειας, στην οποία δέχθηκε ότι ο ν. 1566/1985 αναβάθμισε τα προσόντα των λεκτόρων, οι οποίοι πλέον «ισοτίμως με τα άλλα μέλη μετέχουν του Δ.Ε.Π. και η συμμετοχή τους αυτή δεν προσκρούει στο άρθρο 16 του Συντάγματος».

V. ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Φορείς της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι και οι φοιτητές, αφού συνάγεται μέσα από την διάκριση σχολείου και πανεπιστημίου όχι μόνο η διάκριση σχολικού και πανεπιστημιακού δασκάλου, αλλά και μαθητή και φοιτητή. Επίσης ο φοιτητής είναι συνήθως περαστικός από το πανεπιστήμιο, ενώ οι καθηγητές είναι μόνιμα απασχολημένοι με την έρευνα και τη διδασκαλία στα πλαίσια του πανεπιστημίου. Δεν είναι λοιπόν καταρχήν νοητή ισότητα διδασκόντων και διδασκομένων, από αυτό προκύπτει ότι το αληθινό περιεχόμενο της ακαδημαϊκής ελευθερίας του φοιτητή είναι πολύ πιο περιορισμένο από εκείνο των πανεπιστημιακών διδασκόντων.

Ο νόμος 1268/1982 έδωσε όμως στους φοιτητές και τους εκπροσώπους τους θέση όχι μόνο ισοδύναμη, αλλά σε πολλά αποφασιστικά σημεία, υπερέχουσα από εκείνη των καθηγητών. Η σύμπραξη αυτή των φοιτητών π.χ. στην εκλογή και λειτουργία των πανεπιστημιακών οργάνων κατά τα λειτουργικά όρια που θέτει η ανάπτυξη και προαγωγή της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας, η οποία κατά το Σύνταγμα αποτελεί υποχρέωση του κράτους.³²

---

³² Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, Τομ. Α', 2^η εκδ., Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005 σελ. 797

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ελευθερία της έρευνας είναι συστατικό στοιχείο της επιστήμης, εξίσου και η ελευθέρια της διδασκαλίας είναι απαραίτητη για την συνέχιση της επιστημονικής έρευνας και για την εφαρμογή των πορισμάτων της. Ελευθερία της έρευνας σημαίνει την ανάπτυξη και την διεύρυνση τρόπων, σκέψεων, μεθόδων και αντικειμένων σε όλους τους τομείς της ζωής, αφού η έρευνα ως αντικείμενο γνώσης δεν απαγορεύεται εκτός αναγκαίων περιορισμών. Ελευθερία της διδασκαλίας σημαίνει την μετάδοση επιστημονικών γνώσεων και απόψεων και περιλαμβάνει τόσο την ελευθερία του διδάσκειν όσο και την ελευθερία του διδάσκεσθαι. Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας θεσπίζεται, όπως και στην Ελλάδα, στα περισσότερα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ασφαλώς εντάσσεται στη συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης³³. Η ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας είναι, ουσιαστικά, ελευθερία της αμφιβολίας και της αμφισβήτησης (*de omnibus est dubitandum*).³⁴

---

³³ «Η τεχνη και η επιστημονική έρευνα είναι ελεύθερες. Η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι σεβαστή». Συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης. Μέρος II, τίτλος II, άρθρο II-73. Επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. C310, 47^ο έτος, 16 Δεκεμβρίου 2004

³⁴ Μάνεσης Α.Ι., *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη, Η Συνταγματική Προστασία της Ακαδημαϊκής Ελευθερίας*, Εκδ. Σάκκουλα, Θεσ/νικη, 1980, σελ. 683

SYNOPSIS

Freedom of research is constitutive element of science, equally as freedom of teaching is essential for the continuation of scientific research and for the application of its findings. Freedom of research means the growth and the enlargement of ways, thoughts, methods and objects in the all sectors of life, because research as object of knowledge is not prohibited except necessary restrictions. Freedom of teaching means the transmission of scientific knowledge and opinions and includes so much the freedom of teaching and also to be taught. Freedom of research and teaching is established, as in Greece, in most states of European Union, and certainly it is included in the Treaty for the ratification of the European Constitution. Freedom of scientific research and teaching is, substantially, freedom of doubt and contestation (*de omnibus est dubitandum*).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενιζέλος Ε.Β., *Τα πανεπιστημιακά όργανα κατά τον Ν. 1262/82 και η πλήρης αυτοδιοίκηση των Α.Ε.Ι.*, Αρμενόπουλος 1983, σελ. 720 επομ.

Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, Τόμος Α', Δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005

Δημητρόπουλος Α.Γ., *Συνταγματικά Δικαιώματα*, Γενικός Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Ημίτομος Ι, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005

Δημητρόπουλος Α.Γ., *Συνταγματικά Δικαιώματα*, Ειδικό Μέρος: Μητρικά Δικαιώματα – Φυσική Υπόσταση, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Τευχ. ΙΙ, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007

Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: Όφεις της Προστασίας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, Αθήνα, Εκδόσεις Εστία, 1995

Κόρσος Δ.Ι., *Η ελευθερία της τέχνης, της επιστημονικής έρευνας και της διδασκαλίας κατά το σχέδιον του Νέου Συντάγματος*, ΕΔΔΔ 1975, σελ. 117 επομ.

Μάνεσης Α.Ι., *Η επιστημονική γνώμη δεν διώκεται*, ΤοΣ 1998, σελ. 717 επομ.

Μάνεσης Α.Ι., *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη, Η Συνταγματική Προστασία της Ακαδημαϊκής Ελευθερίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1980

Παπαδημητρίου Γ., *Σύνταγμα και Ελευθερία της Επιστήμης*, ΤοΣ 1992, σελ. 515

Παραρά Π.Ι., *Σύνταγμα 1975 – Corpus*, Τόμος Ι, άρθρα 1-50, Νομολογία ΣτΕ – Παρατηρήσεις κατ' άρθρον – Νομοθεσία, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1982

Σαρμά Ι.Δ. *Το Δημοκρατικό Κοινωνικό Κράτος Δικαίου*, Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ. 269 επομ.

Σαρμά Ι.Δ. *Η συνταγματική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας*, Β' έκδοση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994, σελ. 388.

Στασινόπουλος Μ., *Η ελευθερία της γνώμης των καθηγητών των ανωτάτων σχολών, η ακαδημαϊκή ελευθερία*, ΕΔΔΔ 1975, σελ. 9 επομ.

Τσάτσος Δ.Θ. et al., *Γνωμοδοτήσεις: Σύνταγμα και Ιδιωτική Παιδεία*, ΤοΣ 1992, σελ. 87

Τσάτσος Δ.Θ., *Επιστήμη – Δίκαιο – Σύνταγμα – Πολιτική – Πολιτεία*, εκδ. Σάκκουλα 1977

Χουβαρδός Γ., *Η ελευθερία της διδασκαλίας, της τέχνης και της επιστήμης και η συμμετοχή των φοιτητών στην διοίκηση των πανεπιστημίων*, 1977

Χρυσόγονος Κ.Χ., *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, 2^η εκδ. αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002

B. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΣτΕ 4126/80

ΣτΕ 1048/1975

ΣτΕ 1043/1989

ΣτΕ 355/1943

ΣτΕ 2786/1984

ΣτΕ 854/1990

▪ **ΣτΕ 57/2005**

«Κατάρτιση προγράμματος σπουδών-αποστέρηση διδακτικών καθηκόντων καθηγητού.»

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Γ΄

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 29 Ιανουαρίου 2004, με την εξής σύνθεση: Γ. Σταυρόπουλος, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ' Τμήματος, Ν. Μαρκουλάκης, Α. Καραμιχαλέλης, Σύμβουλοι, Κ. Πισπιρίγκος, Π. Τσούκας, Πάρεδροι. Γραμματέας η Δ. Μουζάκη, Γραμματέας του Γ' Τμήματος.

Για να δικάσει την από 24 Σεπτεμβρίου 2003 αίτηση:
του.....ο οποίος παρέστη αυτοπροσώπως ως δικηγόρος (Α.Μ. 4925)
κατά του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών,

το οποίο παρέστη με το δικηγόρο Νικ. Αθανασιάδη (Α.Μ. 15731) που τον διόρισε με εξουσιοδότησή του ο Πρύτανης του Παντείου.

Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθεί η παράλειψη των οργάνων του Παντείου Πανεπιστημίου να του αναθέσουν διδακτικό έργο εμπίπτον στο γνωστικό του αντικείμενο.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Παρέδρου Π. Τσούκα.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον αιτούντα ως δικηγόρο, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και τον πληρεξούσιο του Παντείου Πανεπιστημίου, ο οποίος ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου και

Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα Σκέφθηκε κατά το Νόμο

1. Επειδή, για την άσκηση της υπό κρίση αιτήσεως ακυρώσεως κατεβλήθη το κατά νόμον παράβολο (υπ' αριθμ. 241071 και 851437/2003 ειδικά έντυπα παραβόλου).

2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται, καθ' ερμηνείαν του δικογράφου της, την ακύρωση της παραλείψεως οργάνων του Παντείου Πανεπιστημίου να αναθέσουν στον αιτούντα, καθηγητή του εν λόγω Πανεπιστημίου, διδακτικό έργο εμπίπτον στο γνωστικό του αντικείμενο. Η παράλειψη αυτή συντελέσθηκε, κατά τον αιτούντα, α) δια της από 5.11.2003 αποφάσεως της Γενικής Συνελεύσεως του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου, με την οποία καταρτίσθηκε το πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος για το ακαδημαϊκό έτος 2003-2004 και β) δια της υπ' αριθμ. 22/26.11.2003 πράξεως του Προέδρου του Τμήματος τούτου, η οποία διαλαμβάνει το εν λόγω πρόγραμμα σπουδών, κατά το μέρος που στις πράξεις αυτές δεν περιελήφθησαν, προς διδασκαλία, μαθήματα εμπίπτοντα στο γνωστικό

αντικείμενο του αιτούντος καθηγητή.

3. Επειδή, ο αιτών, καθηγητής της Φιλοσοφίας του Δικαίου στο Γενικό Τμήμα Δικαίου του Παντείου Πανεπιστημίου, προβάλλει ότι δια της κατάρτισεως του επιδίκου προγράμματος σπουδών αποστερείται των διδακτικών του καθηκόντων, αφού στο πρόγραμμα αυτό δεν περιλαμβάνονται μαθήματα που δίδασκε σε προηγούμενα ακαδημαϊκά έτη σε Τμήματα του Παντείου Παν/μίου. Εν όψει του προβαλλομένου τούτου λόγου ακυρώσεως, η υπό κρίση αίτηση ασκείται με έννομο συμφέρον.

4. Επειδή, η προσβαλλομένη παράλειψη του Παντείου Πανεπιστημίου εκδηλώθηκε δια της αποφάσεως της Γενικής Συνελεύσεως του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, δια της οποίας κατάρτισθηκε το επίδικο πρόγραμμα σπουδών τούτου, δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο 24 § 6 του Ν. 1269/1982, μόνον η Γενική Συνέλευση Τμήματος, και όχι ο Πρόεδρος τούτου, είναι αρμόδια για την κατάρτιση του οικείου προγράμματος σπουδών. Για το λόγο αυτό, η προσβαλλομένη, υπ' αριθμ. 22/26.11.2003, πράξη του Προέδρου του εν λόγω Τμήματος προσβάλλεται απαραδέκτως [ΣτΕ 1495/2000, 2211/1993 (Ολ.)].

5. Επειδή, κατά το άρθρο 24 παρ. 1 του Ν. 1268/1982, «το Πρόγραμμα Σπουδών περιέχει τίτλους των υποχρεωτικών, των κατ' επιλογή υποχρεωτικών και των προαιρετικών μαθημάτων, το περιεχόμενό τους, τις εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας τους, στις οποίες περιλαμβάνεται το κάθε μορφής επιτελούμενο διδακτικό έργο, και τη χρονική αλληλουχία ή αλληλεξάρτηση των μαθημάτων», ενώ, κατά την παρ. 7 του αυτού άρθρου, «η απόφαση της Γ.Σ. Τμήματος για το Πρόγραμμα Σπουδών κοινοποιείται στον Κοσμήτορα και στην Ε.Α.Γ.Ε., και δημοσιεύεται στον Οδηγό Σπουδών της Σχολής και του Τμήματος».

6. Επειδή, η κατά την προμνησθείσα παρ. 7 του άρθρου 24 του Ν. 1268/1982 απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως Τμήματος για το πρόγραμμα σπουδών Τμήματος ΑΕΙ έχει κανονιστικό χαρακτήρα (ΣτΕ 5757/1996), ο δε προβλεπόμενος από τον νόμο προσήκων τρόπος της υποχρεωτικής, κατά το Σύνταγμα (πρβλ. ΣτΕ 4108/1999 Ολ.),

δημοσιεύσεώς της είναι η δημοσίευση στον οικείο οδηγό σπουδών. Όπως, όμως, προκύπτει εκ του από 27.1.2004 εγγράφου του Παντείου Πανεπιστημίου προς το Συμβούλιο της Επικρατείας, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2003-2004, το οποίο αφορά το επίδικο πρόγραμμα σπουδών, ουδόλως εκδόθηκε οδηγός σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου. Συνεπώς, εφόσον η προσβαλλομένη, από 5.11.2003, κανονιστική απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, δια της οποίας εκδηλώθηκε η προσβαλλόμενη παράλειψη, δεν έχει προσηκόντως δημοσιευθεί, είναι, κατά τα παγίως κριθέντα, ανυπόστατη. Δεδομένου, όμως, ότι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου της υποθέσεως, το επίδικο πρόγραμμα σπουδών έχει εφαρμοσθεί, το δε διδακτικό έργο του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας διενεργείται βάσει αυτού, η υπό κρίση αίτηση πρέπει, για λόγους ασφαλείας του δικαίου, να γίνει δεκτή και να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη παράλειψη, η οποία εκδηλώθηκε δια της καταρτίσεως του Προγράμματος σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας και συνίσταται στη μη ανάθεση στον αιτούντα διδακτικού έργου αναγομένου στο γνωστικό του αντικείμενο [πρβλ. ΣτΕ 2818/1984 (Ολ.), 4108/1999].

Διά ταύτα

Δέχεται την υπό κρίση αίτηση ακυρώσεως.

Ακυρώνει την προσβαλλομένη παράλειψη του Παντείου Πανεπιστημίου, κατά τα οριζόμενα στο σκεπτικό.

Διατάσσει την απόδοση του παραβόλου.

Επιβάλλει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο τη δικαστική δαπάνη του αιτούντος, η οποία ανέρχεται σε (380+380=) επτακόσια εξήντα (760) ευρώ.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 3 Φεβρουαρίου 2004 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 13^{ης} Ιανουαρίου 2005.

Ο Πρόεδρος του Γ' Τμήματος
Γ. Σταυρόπουλος

Η Γραμματέας του Γ' Τμήματος
Δ. Μουζάκη